

శ్రీః
శ్రీమతే రామానుజాయ నమః
శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః
శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే కిష్కింధాకాండే

॥ చతుర్వింశః సర్గః ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

శ్రీ రంగరామానుజ మహాదేశికన్

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

॥ చతుర్వింశః సర్గః ॥

శోకమగ్నన సుగ్రీవేణ శ్రీరామం ప్రతి స్వప్రాణానాం పరిత్యాగాయానుమతేః
ప్రార్థనం తారయా శ్రీరామం ప్రతి స్వవధాయ ప్రార్థనాకరణం శ్రీరామేణ
తస్యాః ప్రబోధనం చ

తామాశు వేగేన దురాసదేన

త్వభిప్లుతాం శోకమహార్ణవేన ।

పశ్యంస్తదా వాల్యనుజస్తరస్వీ

భ్రాతుర్వధేనాప్రతిమేన తేపే ॥ 4.24.1 ॥

స బాష్పపూర్ణేన ముఖేన పశ్యన్

క్షణేన నిర్విణ్ణమనా మనస్వీ ।

జగామ రామస్య శనైః సమీపం

భృత్యైర్వృతః సంపరిదూయమానః ॥ 4.24.2 ॥

స తం సమాసాద్య గృహీతచాప -

ముదాత్తమాశీవిషతుల్యబాణం ।

యశస్వినం లక్షణలక్ష్మితాంగ -

మవస్థితం రాఘవమిత్యువాచ ॥ 4.24.3 ॥

యథా ప్రతిజ్ఞాతమిదం నరేంద్ర

కృతం త్వయా దృష్టఫలం చ కర్మ ।

మమాద్య భోగేషు నరేంద్రసూనో
మనో నివృత్తం హతజీవితేన || 4.24.4 ||

అస్యాం మహిష్యాం తు భృశం రుదత్యాం
పురేఽతివిక్రోశతి దుఃఖతప్తే |
హతే నృపే సంశయితేఽంగదే చ
న రామ రాజ్యే రమతే మనో మే || 4.24.5 ||

క్రోధాదమర్షాదతివిప్రథర్షాద్
భ్రాతుర్వధో మేఽనుమతః పురస్తాత్ |
హతే త్విదానీం హరియూథపేఽస్మిన్
సుతీక్ష్ణమిక్ష్వాకువర ప్రతప్స్యే || 4.24.6 ||

శ్రేయోఽద్య మన్యే మమ శైలముఖ్యే
తస్మిన్ హి వాసశ్చిరమృష్యమూకే |
యథా తథా వర్తయతః స్వవృత్త్యా
నేమం నిహత్య త్రిదివస్య లాభః || 4.24.7 ||

న త్వా జిఘాంసామి చరేతి యన్మా -
మయం మహాత్మా మతిమానువాచ |
తస్యైవ తద్ రామ వచోఽనురూప -
మిదం వచః కర్మ చ మేఽనురూపం || 4.24.8 ||

భ్రాతా కథం నామ మహాగుణస్య
భ్రాతుర్వధం రామ విరోచయేత |
రాజ్యస్య దుఃఖస్య చ వీర సారం
విచింతయన్ కామపురస్కృతోఽపి || 4.24.9 ||

వధో హి మే మతో నాసీత్ స్వమాహాత్యవ్యతిక్రమాత్ |
మమాసీద్ బుద్ధిదౌరాత్మ్యాత్ ప్రాణహారీ వ్యతిక్రమః || 4.24.10 ||

ద్రుమశాఖావభగ్నోఽహం ముహూర్తం పరినిష్ఠనన్ |
సాంత్వయిత్వా త్వనేనోక్తో న పునః కర్తుమర్హసి || 4.24.11 ||

భ్రాతృత్వమార్యభావశ్చ ధర్మశ్చానేన రక్షితః |
మయా క్రోధశ్చ కామశ్చ కపిత్వం చ ప్రదర్శితం || 4.24.12 ||

అచింతనీయం పరివర్జనీయ -
మనీష్సనీయం స్వనవేక్షణీయం |
ప్రాప్తోఽస్మి పాప్మానమిదం వయస్య
భ్రాతుర్వధాత్ త్వాప్త్రవధాదివేంద్రః || 4.24.13 ||

పాప్మానమింద్రస్య మహీ జలం చ
వృక్షాశ్చ కామం జగృహుః స్త్రీయశ్చ |
కో నామ పాప్మానమిమం సహేత
శాఖామృగస్య ప్రతిపత్తుమిచ్ఛేత్ || 4.24.14 ||

నార్థామి సమానమిమం ప్రజానాం
న యౌవరాజ్యం కుత ఏవ రాజ్యం |
అధర్మయుక్తం కులనాశయుక్త -
మేవంవిధం రాఘవ కర్మ కృత్వా || 4.24.15 ||

పాపస్య కర్తాస్మి విగర్హితస్య
క్షుద్రస్య లోకాపకృతస్య లోకే |
శోకో మహాన్ మామభివర్తతేఽయం
వృష్టేర్యథా నిమ్నమివాంబువేగః || 4.24.16 ||

సోదర్యఘాతాపరగాత్రవాలః

సంతాపహస్తాక్షిశిరోవిషాణః |

ఏనోమయో మామభిహంతి హస్తీ

దృష్టో నదీకూలమివ ప్రవృద్ధః || 4.24.17 ||

అంహో బతేదం నృవరావిషహ్యం

నివర్తతే మే హృది సాధువృత్తం |

అగ్నౌ వివర్ణం పరితప్యమానం

కీట్టం యథా రాఘవ జాతరూపం || 4.24.18 ||

మహాబలానాం హరియూథపానా -

మిదం కులం రాఘవ మన్నిమిత్తం |

అస్యాంగదస్యాపి చ శోకతాపా -

దర్థస్థితప్రాణమితీవ మన్యే || 4.24.19 ||

సుతః సులభ్యః సుజనః సువశ్యః

కుతస్తు పుత్రః సదృశోఽంగదేన |

న చాపి విద్యేత స వీర దేశో

యస్మిన్ భవేత్ సోదరసన్నికర్షః || 4.24.20 ||

అద్యాంగదో వీరవరో న జీవే -

జ్ఞీవేత మాతా పరిపాలనార్థం |

వినా తు పుత్రం పరితాపదీనా

సా నైవ జీవేదితి నిశ్చితం మే || 4.24.21 ||

సోఽహం ప్రవేక్ష్యామ్యతిదీప్తమగ్నిం

భ్రాత్రా చ పుత్రేణ చ సఖ్యమిచ్ఛన్ |

ఇమే విచేష్యంతి హరిప్రవీరాః

సీతాం నిదేశే పరివర్తమానాః || 4.24.22 ||

కృత్స్నం తు తే సేత్యతి కార్యమేత -
 న్మయ్యప్యతీతే మనుజేంద్రపుత్ర |
 కులస్య హంతారమజీవనార్హం
 రామానుజానీహి కృతాగసం మాం || 4.24.23 ||

ఇత్యేవమార్తస్య రఘుప్రవీరః
 శ్రుత్వా వచో వాలిజఘన్యజస్య |
 సంజాతబాష్పః పరవీరహంతా
 రామో ముహూర్తం విమనా బభూవ || 4.24.24 ||

తస్మిన్ క్షణేఽభీక్షమవేక్షమాణః
 క్షితిక్షమావాన్ భువనస్య గోప్తా |
 రామో రుదంతీం వ్యసనే నిమగ్నాం
 సముత్సుకః సోఽథ దదర్శ తారాం || 4.24.25 ||

తాం చారునేత్రాం కపిసింహనాథాం
 పతిం సమాశ్లిష్య తదా శయానాం |
 ఉత్థాపయామాసురదీనసత్త్వాం
 మంత్రిప్రధానాః కపిరాజపత్నీం || 4.24.26 ||

సా విస్ఫురంతీ పరిరభ్యమాణా
 భర్తుః సమీపాదపనీయమానా |
 దదర్శ రామం శరచాపపాణిం
 స్వతేజసా సూర్యమివ జ్వలంతం || 4.24.27 ||

సుసంవృతం పార్థివలక్షణైశ్చ
 తం చారునేత్రం మృగశావనేత్రా |
 అదృష్టపూర్వం పురుషప్రధాన -
 మయం స కాకుత్స్థ ఇతి ప్రజజ్ఞే || 4.24.28 ||

తస్యేంద్రకల్పస్య దురాసదస్య
 మహానుభావస్య సమీపమార్యా |
 ఆర్తాతితూర్ణం వ్యసనం ప్రపన్నా
 జగామ తారా పరివిహ్వలంతీ || 4.24.29 ||

తం సా సమాసాద్య విశుద్ధసత్త్వం
 శోకేన సంభ్రాంతశరీరభావా |
 మనస్వినీ వాక్యమువాచ తారా
 రామం రణోత్కర్షణలబ్ధలక్ష్మ్యం || 4.24.30 ||

త్వమప్రమేయశ్చ దురాసదశ్చ
 జితేంద్రియశ్చోత్తమధర్మకశ్చ |
 అక్షీణకీర్తిశ్చ విచక్షణశ్చ
 క్షితిక్షమావాన్ క్షతజోపమాక్షః || 4.24.31 ||

త్వమాత్తబాణాసనబాణపాణి -
 ర్మహాబలః సంహననోపపన్నః |
 మనుష్యదేహాభ్యుదయం విహాయ
 దివ్యేన దేహాభ్యుదయేన యుక్తః || 4.24.32 ||

యేనైవ బాణేన హతః ప్రియో మే
 తేనైవ బాణేన హి మాం జహీహి |
 హతా గమిష్యామి సమీపమస్య
 న మాం వినా వీర రమేత వాలీ || 4.24.33 ||

స్వర్గేఽపి పద్మామలపత్రనేత్ర
 సమేత్య సంప్రేక్ష్య చ మామపశ్యన్ |
 న హ్యేష ఉచ్చావచతామ్రచూడా
 విచిత్రవేషాప్పరసోఽభజిష్యత్ || 4.24.34 ||

స్వర్గేఽపి శోకం చ వివర్ణతాం చ
 మయా వినా ప్రాప్స్యతి వీర వాలీ |
 రమ్యే నగేంద్రస్య తటావకాశే
 విదేహకన్యారహితో యథా త్వం || 4.24.35 ||

త్వం వేత్థ తావద్ వనితావిహీనః
 ప్రాప్నోతి దుఃఖం పురుషః కుమారః |
 తత్ త్వం ప్రజానంజహి మాం న వాలీ
 దుఃఖం మమాదర్శనజం భజేత || 4.24.36 ||

యచ్ఛాపి మన్యేత భవాన్ మహాత్మా
 స్త్రీఘాతదోషస్తు భవేన్న మహ్యం |
 ఆత్మేయమస్యేతి హి మాం జహి త్వం
 న స్త్రీవధః స్యాన్మనుజేంద్రపుత్ర || 4.24.37 ||

శాస్త్రప్రయోగాద్ వివిధాశ్చ వేదా -
 దనన్యరూపాః పురుషస్య దారాః |
 దారప్రదానాద్ధి న దానమన్యత్
 ప్రదృశ్యతే జ్ఞానవతాం హి లోకే || 4.24.38 ||

త్వం చాపి మాం తస్య మమ ప్రియస్య
 ప్రదాస్యసే ధర్మమవేక్ష్య వీర |
 అనేన దానేన న లప్స్యసే త్వ -
 మధర్మయోగం మమ వీర ఘాతాత్ || 4.24.39 ||

ఆర్తామనాథామపనీయమానా -
 మేవంగతాం నార్హసి మామహంతుం |
 అహం హి మాతంగవిలాసగామినా
 ప్లవంగమానామృషభేణ ధీమతా |

వినా వరార్హోత్తమహేమమాలినా
చిరం న శక్ష్వామి నరేంద్ర జీవితం || 4.24.40 ||

ఇత్యేవముక్తస్తు విభుర్మహాత్మా
తారాం సమాశ్వాస్య హితం బభాషే |
మా వీరభార్యే విమతిం కురుష్వ
లోకో హి సర్వో విహితో విధాత్రా || 4.24.41 ||

తం చైవ సర్వం సుఖదుఃఖయోగం
లోకోఽబ్రవీత్ తేన కృతం విధాత్రా |
త్రయోఽపి లోకా విహితం విధానం
నాతిక్రమంతే వశగా హి తస్య || 4.24.42 ||

ప్రీతిం పరాం ప్రాప్స్యసి తాం తథైవ
పుత్రశ్చ తే ప్రాప్స్యతి యౌవరాజ్యం |
ధాత్రా విధానం విహితం తథైవ
న శూరపత్న్యః పరిదేవయంతి || 4.24.43 ||

ఆశ్వాసితా తేన మహాత్మనా తు
ప్రభావయుక్తేన పరంతపేన |
సా వీరపత్నీ ధ్వనతా ముఖేన
సువేషరూపా విరరామ తారా || 4.24.44 ||

|| ఇత్యార్హే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే
కిష్కింధాకాండే చతుర్వింశః సర్గః ||